

I TEAVE VÄÄRTPABERITE KOHTA

Aktsiad

Aktsia on väärtpaber, mis näitab, et aktsia omanikule kuulub osa aktsia väljalasknud ettevõttest. Aktsia omamine annab teatud õigusi, nagu näiteks õigus saada osa ettevõtja poolt jaotatavast kasumist ja õigus hääletada aktsionäride üldkoosolekul.

Aktsiate hind peegeldab tuleviku kasumi ootusi, hinda mõjutavad põhiliselt kolme liiki tegurid:

- ettevõtjasisesed, näiteks juhtkonna pädevus, ettevõtja võime luua kasumit jne;
- ettevõtjavälised, näiteks konkreetse majandussektori arengusuunad, turu olukord jne;
- globaalsed trendid, majanduskeskkonna muutused jne.

Aktsiate hinnamuutused võivad toimuda väga lühikese aja jooksul ja ootamatult. Näiteks võib mõne päeva jooksul muutuda aktsia hind enam kui 10%. Aktsiad on sellepärast kõrge riskiga väärtpaberid. Oluline on teada, et investor võib kaotada kogu oma investeringu, sest ettevõtte tegevuse lõpetamise korral on aktsionärid viimaste seas, kellel on õigus ettevõtte varadest hüvitist saada.

Aktsiainvesteeringu põhilised riskid on:

- tururisk,
- emitendirisk.

Aktsiainvesteeringutega kaasnevad sageli ka:

- likviidsusrisk, eriti väiksemate ettevõtete korral;
- valuutarisk, väljapoole eurosooni tehtud aktsiainvesteeringute puhul;
- poliitiline risk, eriti osadele arenevatele turgudele investeerimise puhul;
- maksurisk;
- seadusandlik risk.

Võlakirjad

Võlakiri on väärtpaber, mis näitab, et võlakirja väljalaskja on kohustatud b kokkulepitud perioodi jooksul tagasi maksma võlakirja nimiväärtuse ja intressid.

Tulu võlakirjadelt jaguneb peamiselt kaheks:

- võlakirja nimiväärtuse alusel arvatud intressimaksud;
- võlakirja kauplemisest tulenev kasum või kahjum, mis sõltub võlakirja ostu- ja müügihinnast, mille omakorda tingivad intressimäärade taseme muutused turul.

Võlakirjade hinnal on omadus muutuda pöördvõrdeliselt intressimääradega, s.t. kui intressimäärad tõusevad, siis võlakirjade hinnad langevad ja vastupidi. Mida pikem on võlakirja kestus, seda ulatuslikum on hinna liikumine intressimäära muutuse ühe ühiku kohta. Seega, pikema kestusega võlakirjad sisaldavad rohkem intressiriski kui lühema kestusega võlakirjad.

Võlakirjadesse investeerimise põhilised riskid on:

- intressirisk,
- krediidirisk;
- emitendirisk.

Võlakirjainvesteeringutega kaasneb sageli ka:

- valuutarisk, väljapoole eurosooni tehtud investeeringute korral.

Investeeringufondide osakud või investeeringud väärtpaberiportfellidesse

Investeeringufond on ühiselt investeeritud vara kogum, mis kuulub fondi osakuomanikele vastavalt nende omandis olevate osakute väärtusele. Investeeringufondid on reeglina hästi hajutatud väärtpaberiportfellid, mistõttu emitendirisk

ning krediidirisk on oluliselt madalamad kui otseinvesteeringute puhul üksikutesse aktsiatesse või võlakirjadesse. Sõltuvalt fondi varade struktuurist võivad fondide riskid olla erinevad. Riskide kirjeldused on toodud fondide prospektides.

Väärtpaberiportfellide põhilised riskid on samad kui väärtpaberitel, millest antud portfell on moodustatud. Nii fondide kui väärtpaberiportfellide investeringute hajutamise eesmärk on emitendiriski ja/või krediidiriski vähendamine. Eeldades, et erinevad turud liiguvad erinevalt, on hajutamise eesmärk ka tururiski ja/või intressiriski vähendamine. Kui hajutamine piirdub ühe majandussektori, geograafilise piirkonna, investeerimisstiili, või muule sarnasele parameetrile vastavate emitentidega, võib hajutamine mitte vähendada eelpoolnimetatud riske.

Opsioonid

Opsioon on väärtpaber, mille omanikul on õigus, kuid mitte kohustus osta (*call*-opsioon) või müüa (*put*-opsioon) kokkulepitud alusvara eelnevalt kokkulepitud hinnaga, kokkulepitud ajal tulevikus. Opsiooni eest tuleb tasuda selle omandamisel (opsioonipreemia). Kui kokkulepitud ajal tulevikus on opsiooni alusvara turuhind ostjale ebasoodsas suunas liikunud, piirneb kaotus opsiooni eest tasutud opsioonipreemiaga. See on ühtlasi kõige märkimisväärsem risk, mis opsioonide omandamisega kaasneb.

Kui opsioone müüakse:

Opsioonide puhul, mis eeldavad täitmist ostu/müügi tehinguga, kaasneb müügiga risk tehinguhinna, millega alusväärtpaberiga tehingu teostamine peab toimuma, ning hinna vahel, millega alusväärtpabereid saab turul omandada (ostuopsioon) või müüa (müügiopsioon).

Sularahaarveldamisega opsioonide puhul kaasneb müügiga risk, et opsioon tuleb arveldada ebasoodsa tehinguhinnaga võrreldes turuhinnaga, millega väärtpaberiga opsiooni arveldamise hetkel kaubeldakse. Mõlemal juhul võib kahju ületada opsioonipreemia, mille müüja saab.

Opsioonilepingu tähtaja jooksul mõjutavad opsiooni turuväärtust alusvara hind, alusvara eeldatavad hinnakõikumised, dividendid ning rahaturuintress. Mõju sõltub opsiooni tüübist.

Ennetähtaegse arveldamise korral võib müüja kannatada kahju, mis võrdub negatiivse turuväärtuse absoluutväärtusega.

Kui opsioone ostetakse:

Opsioonide ostmisel piirdub risk makstud preemiaga.

Futuurid

Futuur on kaubeldav väärtpaber, mille omanikul on kohustus kaubelda teatud finantsvara või toorainet (alusvara) eelnevalt kokkulepitud hinnaga kokkulepitud ajal tulevikus. Erinevalt opsioonist, kus omanikul on õigus otsustada, kas ta soovib kokkulepitud ajal tehingut teha või mitte, peab futuuri omanik tehingu igal juhul tegema. Futuurid on börsil kaubeldavad, alternatiivne võimalus on futuur maha müüa enne tehingut. Futuuridega kauplemine on seotud mitmete riskidega:

- finantsvõimenduse risk;
- likviidsusrisk, eriti juhtudel, kus osutub võimatuks positsioone realiseerida;

- oht, et *stop-loss* ordineid ei õnnestu täita soovitud tasemel, võib kaasa tuua ulatusliku kahju, eriti finantsvõimendust kasutades.

Forwardid

Forward on kahe osapoole vaheline leping, mille omanikul on kohustus kaubelda teatud finantsvara või toorainet (alusvara) eelnevalt kokkulepitud hinnaga kokkulepitud ajal tulevikus. Erinevalt futuurist pole forward kaubeldav, seega peab forwardit omandades olema valmis oma kohustusi tähtaja saabudes täitma. Forwarditega seotud riskid on sarnased futuuridega seotud riskidega, välja arvatud riskid, mis tulenevad otseselt asjaolust, et futuurid on kaubeldavad väärtpaberid ning forwardid pole. Forwarditega on seotud:

- finantsvõimenduse risk;
- tagatisdeposiidi ebapiisavuse risk, s.t. oht, et ulatuslike turuliikumiste korral võib tekkida olukord, kus tagatisdeposiit ei kata nimetatud liikumisest tulenevat alusvara väärtuse muutust ning investor peab lühikese aja jooksul leidma täiendavaid tagatise, vastasel juhul eksisteerib positsiooni sulgemise oht;
- tehingu vastaspoole risk, mis võib avalduda ka investori suhtes, s.t. tekkida olukord, kus investor pole tähtaegselt valmis täitma oma kohustusi ning seetõttu võtab tema vastaspool investori suhtes ette sanktsioone.

Swapid

Swap on kahe osapoole vaheline leping vahetada teatud ajal intressimakseid (intressimäära swap) või valuutat (valuuta-swap).

Swapid on kõrge riskiga, millelt saadav finantsvõimendus tähendab, et juba väike muutus alusvara hinnas võib põhjustada investorile suuri kasumeid või kahjumeid. Teoreetiliselt ei ole kaotuse suurus piiratud. Võimalike kahjumite katteks võidakse investorilt nõuda igapäevaselt lisatagatise ja kui investor ei suuda neid alusvara ebasoodsa hinnaliikumise puhul esitada, võib lepingu vastaspool nõuda lepingu lõpetamist.

II VÄÄRTPABERIINVESTEERINGUTEGA KAASNEVATE PÕHILISTE RISKIDE KIRJELDUS

Tururisk. Oht, et väärtpaberi või muu vara hinnad võivad tõusta ja langeda konkreetse väärtpaberi emitendist mittesõltuvatel asjaoludel ning mõjutada seega väärtpaberi väärtust. Turgude üldist hinnataset mõjutavad muuhulgas näiteks majandusnäitajad, erakorralised sündmused, ebastabiilsus ümbritsevas majandus- või poliitilises keskkonnas jne.

Krediidirisk. Oht, et väärtpaberi emitent ei täida oma kohustusi või täidab neid ainult osaliselt ning väärtpaberi hind võib tänu sellele muutuda ebasobivas suunas või muutuda väärtusetuks.

Krediidiriski saab vähendada hajutades investeringut mitme emitendi vahel, investeringu ajal ning enne investeringut emitente analüüsid. Paljude emitentide krediidiireitingut hindavad sõltumatud reitinguagentuurid.

Arveldussüsteemi risk. Oht, et väärtpaberite või muu vara arveldussüsteemis ei toimu arveldus ettenähtud ajal või ulatuses seetõttu, et tehingu vastaspooleks olev isik ei täida oma kohustusi õigeaegselt või täies ulatuses. Arveldussüsteemi riski vähendamiseks on eelistatum kaubelda reguleeritud turgudel, näiteks börsidel.

Likviidsusrisk. Oht, et väärtpabereid ei suudeta müüa õigeaegselt, õiglase hinnaga või ei suudeta neid üldse müüa, sest turul ei leidu tehingule vastaspoolt. Likviidsusrisi vähendamiseks on hea viis investeringut hajutada erinevate emitentide ja turgude vahel.

Valuutarisk. Oht, et investeringu väärtus muutub ebasoodsas suunas valuutakursside muutumise tõttu. Valuutariski saab vähendada hajutades investeringuid erinevate geograafiliste piirkondade vahel või kasutades valuutariski maandamiseks mõeldud finantsinstrumente.

Depoorisk. Depositooriumi poolt hoitavate varade kadumise või hävimise risk depositooriumi maksejõuetuse, pankroti, hooletuse või tahtliku teo tõttu. Depooriski vähendamiseks valitakse depositooriumi hoolikalt ning monitooritakse depoteenuse osutamise käigus pidevalt.

Emitendirisk. Oht, et konkreetse väärtpaberi hind võib liikuda ebasoodsas suunas emitendist sõltuvate ebasoodsate asjaolude ilmnemisel (näit. ettevõtte juhtkonna vigade jmt tõttu). Emitendiriski saab vähendada hajutades investeringut mitme emitendi vahel, investeringu ajal ning enne investeringut emitente analüüsid.

Intressirisk. Oht, et intressimäärade tõustes või üleüldises intressimäärade tõusu ootuse situatsioonis langeb fikseeritud intressimääraga väärtpaberi (näiteks võlakirja) hind. Intressiriski saab hajutada investeerides erinevatele turgudele, mille intressimäärad on omavahel madalas korelatsioonis ning hajutades investeringut erineva duratsioonis ja intressiinstrumentide vahel.

Tehingu vastaspoole risk. Oht, et väärtpaberitehingu vastaspool jätab oma kohustuse osaliselt või täielikult täitmata. Tehingu vastaspoole riski saab vähendada valides tehingu vastaspooleks tuntud ja usaldusväärseid partnereid.

Poliitiline risk. Oht, et muudatused riigi seadusandluses, riiki valitsevates struktuurides, riigi või piirkonna üldises poliitilises stabiilsuses vähendavad konkreetse riigis või piirkonnas tegutseva emitendi väärtpaberi väärtust. Poliitilise riski vähendamiseks hajutatakse investeringud maailma eri piirkondade ja riikide vahel.

Kontsentratsioonirisk. Oht, et investeringu väärtus võib väheneda tulenevalt varade või turgude kontsentreerumisest.

Seadusandlik risk. Risk, et väärtpaberitega tegutsemist puudutavad õigusaktid, sealhulgas maksusüsteemi reguleerivad õigusaktid, võivad muutuda ning mõjutada negatiivselt investori varade väärtust või vähendada investori ootusi investeringu tulemi suhtes.

Finantsvõimenduse risk. Finantsvõimendus on olukord, kus investeeritud vara väärtus muutub oluliselt suuremas ulatuses kui vara turuhind. Võimenduse all oleva vara väärtus võib ootamatult muutuda väärtusetuks ja sõltuvalt tagatislepingust võidakse investorile panna kohustusi, mis viivad olukorrani, et lisaks kogu investeeritud vara kaotamisele on investoril täiendavaid rahalisi kohustusi lepingupoolte ees.

Maksurisk. Olenevalt konkreetsetel turul kehtivast regulatsioonist, praktikast või asjaomasel turul tegutseva depositooriumi poolt pakutavast teenusest ei pruugi kliendil olla võimalik kasutada tema residentriigi ja väärtpaberite hoidmise riigi vahel sõlmitud topeltmaksustamise vältimise lepingust tulenevaid soodustusi. Samuti võib maksustamist mõjutada asjaolu, et kliendile kuuluvaid väärtpabereid hoitakse tema nõusolekul depositooriumi juures panga nimel avatud kontol, mille tulemusel käsitletakse kliendile kuuluvaid väärtpabereid pangale kuuluvate väärtpaberitena.